

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра мовної та психолого-педагогічної підготовки

РЕФЕРАТ

**кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього ступеня бакалавр зі
спеціальності 053 «Психологія» за
освітньою програмою «Психологія»**

на тему: «Девіантна поведінка сучасної молоді: психологічні фактори ризику»

Виконавець: студентка

Заочної форми навчання

Чопорова Поліна Ігорівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

д. психол. н., професор

Асєєва Юлія Олександрівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса – 2025

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність теми «Девіантна поведінка сучасної молоді: психологічні фактори ризику» зумовлена стрімким зростанням різноманітних форм соціально-негативної поведінки серед молоді. За даними останніх соціологічних опитувань, від 30 % до 50 % молодих людей виявляють ті чи інші відхилення від загальноприйнятих норм – від агресивних проявів до ризикових залежностей. Це ставить перед психологами, педагогами та соціальними працівниками завдання вдосконалення методів ранньої діагностики та профілактики девіантних тенденцій.

Особливу складність у вивченні даної проблематики становлять три аспекти: по-перше, це різноманітність форм девіантної поведінки, які вимагає комплексного підходу до їхнього дослідження, що враховує як індивідуально-психологічні особливості, так і соціальне середовище; по-друге, взаємозв'язок між особистісними характеристиками молоді та зовнішніми соціальними чинниками (вплив родини, шкільного середовища, однолітків, медіа), які можуть посилювати або знижувати ризики девіантних проявів; по-третє, недостатній рівень розробленості профілактичних та корекційних програм, орієнтованих на ранню діагностику девіантної поведінки та психологічну допомогу молодим людям, що потрапляють у групу ризику.

Однією з ключових рис цього дослідження є розгляд девіантної поведінки як психологічного стану, що поєднує в собі порушення ціннісно-мотиваційної сфери, емоційну нестабільність та втрату соціальних орієнтирів. На відміну від попередніх робіт, які переважно зосереджувалися на окремих проявах (наркозалежність, хуліганство тощо), ця робота прагне вивчити взаємодію між специфічними рисами особистості сучасної молоді та різними видами девіацій. Це дослідження спрямоване на виявлення психологічних факторів ризику, аналіз внутрішніх ресурсів особистості молодої людини та визначення можливостей їх активації для зниження ймовірності девіантних проявів. Робота також передбачає розробку практичних рекомендацій щодо профілактики девіацій у рамках психологічного консультування.

Об'єкт дослідження – девіантна поведінка як проблема сучасної молоді.

Предмет дослідження – виникнення девіантної поведінки у сучасної молоді та психологічні фактори ризику.

Мета – виявити психологічні та соціальні чинники які впливають на формування девіантної поведінки молоді, проаналізувати особливості впливу девіантної поведінки на молодь та розробити рекомендації щодо профілактики.

Задачі дослідження :

1. Провести огляд літератури на тему девіантна поведінка та визначити її поняття і види.
2. Дослідити сучасні психологічні фактори ризику девіантної поведінки молоді.
3. Підібрати психодіагностичні методики для дослідження схильності до девіантної поведінки серед молоді.
4. Емпірично дослідити особливості розвитку девіантної поведінки у молоді.

5. Здійснити кількісний та якісний аналіз зібраних даних.

Методи дослідження. У дослідженні були використані наступні методи: аналіз наукових джерел з проблеми девіантної поведінки, анкетування, психодіагностичні методики, статистична обробка даних. Виявлення девіантної поведінки у молоді проводилось за такими методами: шкала агресивності Баса–Даркі; методика діагностики акцентуацій характеру Шмішека; опитувальник девіантної поведінки Орела.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох основних розділів та шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел (61 найменування) та додатки. Загальний обсяг дипломної роботи становить 91 сторінка, матеріали проілюстровано 3 таблиці, 5 рисунків

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і методи дослідження.

Перший розділ дипломної роботи «Теоретичні основи девіантної поведінки молоді» був присвячений теоретичному аналізу феномену девіантної поведінки: розкрито її поняття, причини, форми, психологічні та соціальні чинники, а також основні наукові підходи до її дослідження.

У другому розділі «Практичне дослідження психологічних факторів ризику девіантної поведінки серед молоді» описано організацію та етапи проведення емпіричного дослідження, визначено мету, завдання, гіпотезу та вибірку. Представлені використані діагностичні методики, які дали змогу оцінити рівень агресивності, особистісні характеристики та схильність до девіантної поведінки серед молоді. Важливим аспектом розділу є обґрунтування взаємозв'язку між індивідуально-психологічними особливостями молоді та проявами девіантної поведінки, а також визначення факторів, що можуть бути задіяні у профілактичній роботі. Акцент зроблено на важливості виявлення внутрішнього особистісного ресурсу, здатного знижувати ризик девіацій та сприяти формуванню адаптивної поведінки в соціальному середовищі.

В результаті емпіричного дослідження визначено, що у 16,7% респондентів спостерігається сильно виражена девіантна поведінка, у 46,7% респондентів спостерігаються прояви девіантної поведінки. За результатами опитувальника «Діагностики стану агресії» у 28,3% респондентів спостерігається високий рівень агресії тоді як у половини респондентів спостерігається середній рівень агресії. За методикою «визначення акцентуацій характеру» у 28,3% респондентів спостерігається виражені акцентуаційні риси, у інших респондентів це 43,3% присутня наявність деяких акцентуаційних рис.

ВИСНОВОК

1. На основі теоретичного аналізу літератури було досліджено поняття девіантної поведінки в контексті психологічних, соціологічних та культурологічних теорій. Аналіз наукових джерел дозволив виокремити негативні форми відхилення такі як антисоціальну, делінквентну та кримінальну поведінку, так і позитивні форми, що мають інноваційний характер і сприяють соціальним змінам. Зокрема, негативні девіації пов'язані із систематичним порушенням норм, що викликає соціальну дезадаптацію, тоді як позитивні девіації можуть виступати як

каталізатори трансформацій у суспільстві, стимулюючи розвиток нових соціальних моделей. Таким чином, поняття девіантної поведінки набуло широкого розуміння, яке охоплює як її руйнівний вплив на соціальну стабільність, так і потенціал для конструктивних змін у системі соціальних відносин.

2. Дослідивши сучасні психологічні фактори ризику девіантної поведінки молоді, можна відокремити кілька ключових чинників, що визначають схильність до відхилень від прийнятих норм. Серед них є особистісні риси, такі як агресивність, імпульсивність, емоційна нестійкість та низький рівень самоконтролю, що сприяють формуванню девіантних моделей поведінки. Крім того, важливу роль відіграють сімейні чинники: дисфункціональне сімейне середовище, недостатня емоційна підтримка та суперечності між батьками створюють передумови для відхилень. Зовнішні соціальні впливи, зокрема негативний вплив засобів масової інформації, однолітків та економічні труднощі, також значною мірою формують ризик виникнення девіантної поведінки, адже вони спричиняють почуття ізоляції та незадоволення, що стимулює пошук альтернативних моделей самовираження.

3. Ознайомившись із існуючим психодіагностичним інструментарієм, згідно із завданнями нашого дослідження, нами було обрано кілька перевірених методик, що дозволяють комплексно оцінити схильність до девіантної поведінки. До яких входять методика визначення схильності до девіантної поведінки О. М. Орела, опитувальник «Діагностика стану агресії» за методикою Басса-Даркі та методика визначення акцентуацій характеру за Х. Шмішеком. Застосування цих інструментів дозволило не тільки виміряти рівень загальних відхилень, але й деталізувати конкретні аспекти поведінки, такі як агресивність, аддиктивні тенденції, самоушкоджувальні схильності та особливості характеру. Дослідження охопило 60 осіб віком від 18 до 23 років, що забезпечило репрезентативність вибірки та відображення актуальних соціально-психологічних умов сучасної молоді.

4. Дослідження індивідуально-психологічних особливостей осіб, схильних до девіантної поведінки, виявило важливі статистичні закономірності. Найцікавішим відкриттям стала висока репрезентативність певних акцентуаційних рис: 45% респондентів продемонстрували наявність акцентуації гіпертичного типу, а 51,7% – акцентуації циклоїдного типу. Це вказує на високу емоційну імпульсивність та нестабільність настроїв, що може сприяти ухваленню рішень під впливом миттєвих емоцій та подальшому розвитку девіантних моделей поведінки. Крім того, аналіз результатів опитування методикою визначення схильності до девіантної поведінки показав, що окрема частина вибірки близько 16,7% має високий рівень девіантних відхилень, що свідчить про потенційну необхідність розширеної психологічної підтримки цієї групи.

5. Емпіричне дослідження розвитку девіантної поведінки серед молоді дозволило виділити наступні відкриття, спираючись на отримані відсотки:

- За опитувальником «Діагностика стану агресії» 58,3% респондентів демонструють середній рівень фізичної агресії, проте 15% вибірки мають високі показники, що свідчить про потенційний ризик імпульсивних насильницьких дій.

– Аналіз непрямої агресії виявив, що 46,7% респондентів знаходяться на середньому рівні, а 23,3% – на високому, що може вказувати на наявність прихованих емоційних конфліктів.

– Методика визначення схильності до девіантної поведінки виявила, що близько 16,7% учасників дослідження демонструють високий рівень девіантних тенденцій, що підкреслює необхідність своєчасного втручання.

– За результатами методики визначення акцентуацій характеру 31,7% респондентів мають виражені риси гіпертичності, що свідчить про нестабільність емоційного стану та підвищену імпульсивність.

Ці відкриття свідчать про складне поєднання внутрішніх психологічних особливостей і зовнішніх соціальних впливів, що спонукають до формування девіантної поведінки серед сучасної молоді. Отримані дані можуть слугувати основою для розробки таргетованих профілактичних і корекційних програм.

6. На основі проведеного дослідження розроблено комплекс рекомендацій, основними напрямками яких є профілактика та корекція девіантної поведінки. Запропоновано застосування заходів, спрямованих на розвиток комунікативних та емоційних навичок, підвищення рівня самоконтролю за допомогою тренінгів, технік релаксації та групової терапії, а також активне залучення молоді до соціально-корисної діяльності та творчих проєктів. Рекомендації враховують як індивідуальні особливості молодих людей, так і їхнє соціальне оточення, що дозволить створити сприятливе середовище для гармонійного розвитку особистості. Отже, комплексний підхід до профілактики девіантної поведінки сприятиме не лише зниженню ризиків, а й стимулюватиме позитивну соціалізацію та розвиток конструктивних форм самовираження серед сучасної молоді.